เทศน์อบรมคณะอาจารย์และนักศึกษา ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๓

ศาสนาคือธรรมาลังการ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

การที่ตั้ง นโม และกล่าวคำนอบน้อมแด่พระพุทธเจ้าก่อนอื่นนั้น ก็เพราะพระพุทธเจ้าเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทศาสนธรรม ให้แก่ชาวพุทธเราได้รับเป็นมรดกตกทอดมาเป็นขวัญตาขวัญใจระลึกไว้ทุกเช้าค่ำ วันคืนยืนเดินนั่งนอน และเป็นสรณะที่พึ่งของชาวพุทธเราจริงๆ เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นที่จะทำอะไรจึงเว้น นโม คือความนอบน้อมถึงพระพุทธเจ้าเสียมิได้ และได้ถือเป็นขนบธรรมเนียมอันดีงามมาตลอดปัจจุบันนี้

วันนี้ได้มีโอกาสมาเยี่ยมพี่น้องลูกหลานทั้งหลายที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นนี้ และวันนี้มีโอกาสพอที่จะได้พูดเรื่องศาสนธรรม เฉพาะอย่างยิ่งคือพุทธศาสนาของเราชาวพุทธที่ได้เคยนับถือกันมานมนานว่า ก่อนที่ศาสนาจะปรากฏขึ้นในเมืองไทยเราเป็นเพราะเหตุไร ทั้งนี้เพราะบรรพบุรุษของเมืองไทยเราเป็นคนฉลาด สามารถนำศาสนาอันเป็นมหาสารคุณเข้าสู่เมืองไทยเราเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว ศาสนธรรมจึงเป็นมรดกอันล้ำค่าตกทอดมาถึงพวกเราที่เป็นลูกเป็นหลานของท่านได้นับถือสืบทอดกันมา เริ่มแรกเพราะพระพุทธเจ้าของเราท่านทรงมีพระเมตตาต่อสัตว์โลก ตั้งแต่เริ่มแรกสร้างพระบารมีเพื่อจะรื้อขนสัตว์โลกที่ตกอยู่ในแหล่งแห่งกองทุกข์ทั้งหลาย ไม่ว่าสัตว์ไม่ว่าบุคคลชาติชั้นวรรณะใด ไม่มีผู้ใดที่จะเหนือความทุกข์ทางร่างกายและจิตใจไปได้ ท่านจึงเรียกว่าแหล่งแห่งกองทุกข์ เมื่อพระองค์ทรงบำเพ็ญเพื่อพระองค์และสัตว์โลกในเบื้องต้นและต่อมาเป็นความทุกข์ลำบากเพียงไร

จึงขอเล่าเรื่องพุทธศาสนาให้ท่านทั้งหลายฟังแทนการเทศน์ หรือการแสดงธรรม เพราะนี้ก็เป็นการบอกเล่าเรื่องธรรมเหมือนกัน เหตุที่จะได้เล่าถึงเรื่องพุทธศาสนาในเบื้องต้น ก็เนื่องจากบางท่านอาจจะไม่เข้าใจถึงเรื่องศาสนาว่าเป็นมาอย่างไร และศาสนามีความจำเป็นกับเราอย่างไรบ้าง เราจึงต้องนับถือศาสนา ไม่ว่าศาสนาใดมีความจำเป็นต่อมนุษย์มากน้อยเพียงใด บางท่านนอกจากไม่เข้าใจแล้ว อาจเห็นว่าศาสนาเป็นของไม่สำคัญก็เป็นได้ และในขณะเดียวกันตนเองอาจกลายเป็นคนไม่สำคัญไปด้วยกับความรู้ความเห็นชนิดนั้น ซึ่งเป็นความเสียหายแก่ตนและผู้เกี่ยวข้องไม่มีประมาณใครก็ไม่อาจทราบได้ ด้วยเหตุนี้จึงจะขอนำเรื่องพุทธศาสนามาให้ท่านทั้งหลายได้ทราบ ว่ามีความจำเป็นอย่างไรกับมนุษย์เรา ที่เป็นชาติฉลาดกว่าบรรดาสัตว์ที่อาศัยอยู่ในแดนมนุษย์ด้วยกัน

เบื้องต้นเจ้าชายสิทธัตถราชกุมารเสด็จออกผนวช ทรงเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างโดยทรงตัดความห่วงใยอาลัยเสียดายทุกประการ กระทั่งประชาชนทั้งหลายที่เห็นแก่ตัวตำหนิติเตียนท่าน ว่าพระพุทธเจ้าเป็นคนคับแคบ เอาตัวรอดเพียงพระองค์เดียว ดังนี้มีอยู่มากเรื่อยมาแม้สมัยปัจจุบันก็ไม่อาจปฏิเสธได้ ความจริงพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงคับแคบตีบตันดังคำกล่าวหานั้นเลย ตรงข้ามกลับเป็นผู้มีพระเมตตาต่อสัตว์โลกอย่างหาประมาณมิได้เสียอีก

โดยลำพังพระกำลังความสามารถที่ทรงทำประโยชน์ให้แก่โลก ในความเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้นผลมีจำกัด ไม่สามารถทำประโยชน์แก่โลกได้มากมายทั่วไตรโลกธาตุเหมือนความเป็นศาสดาเลย อย่างมากก็ได้เพียงขอบเขตขัณฑสีมาที่พระสิทธัตถราชกุมารทรงปกครองเท่านั้น ไม่เหมือนความเป็นศาสดาสอนโลกทั้งสาม เช่น กามภพ รูปภพ อรูปภพ ที่เรียกว่าไตรโลกธาตุ พระพุทธเจ้าพระองค์เดียวเป็นครูสั่งสอน

เมื่อเสด็จออกทรงผนวชก็ทรงบำเพ็ญพระองค์อย่างเต็มพระสติปัญญา สละตัดความห่วงใยอาลัยเสียดายทั้งสิ้นที่โลกนิยมกัน ก็ตำแหน่งพระราชามหากษัตริย์ใครจะไม่ต้องการ ยศถาบรรดาศักดิ์ ความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ไพร่ฟ้าประชาชี บริษัทบริวาร พระชนกชนนี พระชายา พระราชโอรส สมบัติเงินทองข้าวของทั้งแผ่นดินเป็นของพระเจ้าแผ่นดินทั้งนั้น สิ่งเหล่านั้นเป็นของที่มีคุณค่าน่าเทิดทูนด้วยความรักชอบเหมือน ๆ กันหมด เช่นเดียวกับสมบัติเงินทองข้าวของในบ้านเรือนเรามีคุณค่าสำหรับเรา เจ้าชายสิทธัตถราชกุมารก็ย่อมมีบริษัทบริวาร และมีสมบัติเงินทองข้าวของทั้งแผ่นดินซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากเช่นเดียวกัน แต่จำยอมเสียสละ เพราะสิ่งเหล่านี้ถ้าจะเทียบถึงประโยชน์ต่อสัตว์โลกทั่วทั้งไตรภพนี้แล้ว เป็นประโยชน์น้อยนิดเดียว จึงต้องทรงเสียสละตัดความห่วงใยเสียดายทั้งหลาย ประหนึ่งว่าพระทัยขาดสะบั้นลงที่พระราชวัง เหลือติดไปแต่เรือนร่างของเจ้าชายสิทธัตถราชกุมาร ซึ่งกลายเป็นคนอนาถาไปแล้ว จากความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน

จากนั้นก็ทรงบำเพ็ญอยู่ในป่า การอยู่ การเสวย การใช้สอยต่าง ๆ เมื่อลดตำแหน่งจากความเป็นพระเจ้าแผ่นดินลงมาเป็นคนอนาถาหาที่พึ่งพาอาศัยไม่ได้แล้ว จะได้รับความทุกข์ความลำบากยากเย็นเข็ญใจมากน้อยเพียงใด เราท่านทั้งหลายวาดภาพดูก็รู้ เพียงแต่เราไม่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน สิ่งที่เราเคยใช้สอยหรือพลัดพรากจากเพื่อนฝูง พ่อแม่ ญาติมิตร สามีภรรยา บุตรธิดา ไปชั่วกาลชั่วเวลาเท่านั้นยังรู้สึกเสียอกเสียใจ โศกเศร้าอาลัยเสียดายไม่อยากจาก ไม่อยากพลัดพรากซึ่งกันและกันไปเลย แต่สิทธัตถราชกุมารทรงเสียสละถึงขนาดนั้น จะทรงเป็นทุกข์ทรมานพระทัยขนาดไหน กรุณาพิจารณาเอาก็รู้เอง ในการบำเพ็ญก็หาความสะดวกสบายไม่ได้ ความเป็นอยู่ในหอปราสาทราชมณเฑียรของพระมหากษัตริย์ กับความเป็นอยู่ของคนอนาถาเที่ยวขอเขากิน อยู่ในป่านั้นต่างกันอย่างไร

เราท่านทั้งหลายคงพอจะทราบได้ในความเสียสละของพระพุทธเจ้า เพื่อประโยชน์อันใหญ่หลวงต่อชาวโลก

การเป็นอยู่ในครั้งก่อนพุทธกาลซึ่งพุทธศาสนายังไม่ปรากฏขึ้น ใครจะยินดีให้ของดิบของดีเป็นทานแก่สิทธัตถราชกุมารซึ่งเป็นคนอนาถาคนนั้นเล่า เขาจะเอาของดิบของดีอะไรอะไรมาให้ทานเพราะทำไปตามประเพณีเท่านั้น เพราะฉะนั้น ความเป็นอยู่และการเสวยของพระองค์จึงมีความลำบากลำบนมาก ตลอดถึงการจับจ่ายใช้สอยอะไรใครจะเอาสิ่งของเงินทองสมบัติอันพึงใจไปให้สิทธัตถราชกุมาร ซึ่งกำลังเป็นคนอนาถาในเวลานั้นเล่า ที่อยู่ที่หลับนอน การเสวย ตลอดยาแก้ไข้ ยารักษาโรคต่างๆ ไม่มีในสิทธัตถราชกุมารซึ่งกำลังเป็นอนาถานั้นเลย แม้เช่นนั้นก็ไม่ทรงท้อพระทัย ทรงบำเพ็ญจนถึงขั้นสลบไสลไปในบางครั้งซึ่งบอกไว้ในตำรา

การงานทั้งหลายในโลกของเรานี้ เราเคยทำมามากต่อมากทั้งงานหนักงานเบา ทำมาแต่วันรู้จักเดียงสาภาวะ แต่ก็ไม่เคยปรากฏว่าถึงขั้นสลบไสล แต่สิทธัตถราชกุมารซึ่งบำเพ็ญพระองค์เพื่อความตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า หรือเป็นศาสดาของโลกนั้น ปรากฏว่าทรงสลบไปถึงสามครั้ง หากไม่ฟื้นก็ต้องตาย นี่คือความทุกข์ความลำบากของต้นศาสนาเป็นมาอย่างนี้ เมื่อกาลเวลาที่ได้รับความทุกข์ความทรมานยิ่งกว่านักโทษในเรือนจำ ซึ่งเป็นอยู่ถึงหกปีผ่านไปแล้ว จึงได้ตรัสรู้ธรรมขึ้นมาในวันเพ็ญเดือนหกตอนปัจฉิมยาม

การตรัสรู้ธรรมนั้น คือรู้แจ้งแทงตลอดทั่วถึงในธรรมทั้งหลาย เรียกว่า โลกวิทู รู้แจ้งทั้งโลกนอกรู้แจ้งทั้งโลกใน โลกในได้แก่ โลกธาตุโลกขันธ์ โลกสกลกายของเรานี้ทั้งหมด และโลกกิเลสตัณหาอาสวะซึ่งเป็นเครื่องผูกพันจิตใจให้รับความทุกข์ความทรมานยิ่งกว่านักโทษในเรือนจำเป็นไหนๆ พระองค์ก็ทรงรู้แจ้งแทงทะลุไปหมด รู้โลกนอกโลกคือหมู่สัตว์ทุกประเภท พระองค์ก็ทรงทราบตลอดถึงอุปนิสัยวาสนาภพชาติต่างๆ ที่เคยเป็นมาของสัตว์แต่ละราย และแต่ละรายนั่นเป็นมายืดยาวมากน้อยเพียงไร กล่าวตามกฎเกณฑ์แห่งการท่องเที่ยวของสัตว์โลกแล้ว ไม่มีบุคคลใด สัตว์ตัวใดที่จะนำภพนำชาติ คือความเกิดแก่เจ็บตายของตนมาแข่งขันซึ่งกันและกันได้ ไม่เหมือนกีฬาพอที่แข่งเอาความแพ้ความชนะกันได้ด้วยคะแนน

เพราะการเกิดตายและความทุกข์ความลำบากในภพชาติหนึ่งๆ ของสัตว์แต่ละตัวและของบุคคลแต่ละคนนั้นมีมากต่อมาก และเคยเป็นมานานแสนนานด้วยกัน แต่สัตว์ทั้งหลายไม่สามารถทราบความเป็นมาของตนได้ จึงลบล้างไปเสียด้วยความสำคัญต่างๆ เช่น สำคัญว่าตายแล้วสูญบ้าง หรือเกิดเพียงชาติเดียวบ้าง บาปไม่มีบ้าง บุญไม่มีบ้าง นรกไม่มีบ้าง สวรรค์ไม่มีบ้าง พรหมโลกไม่มีบ้าง แม้สุดท้ายนิพพานยิ่งไกลลิบ ไม่มีเลยดังนี้ นี่เป็นกลมายาของกิเลสที่ทำให้สัตว์มืดบอด และบังคับให้สำคัญมั่นหมายคิดปรุงไปต่างๆ

ซึ่งล้วนแต่หาความจริงไม่ได้ มันหลอกสัตว์โลก คือพวกเราให้เชื่อและหลงงมงายตามมันมาเป็นเวลากี่กัปนับไม่ถ้วน

พระพุทธเจ้าที่ว่าตรัสรู้นั้นตรัสรู้สิ่งเหล่านี้แล คือสิ่งที่โลกทั้งหลายปฏิเสธว่าไม่มีและเหยียบย่ำไปมา ให้ได้รับความทุกข์ความลำบากในสิ่งที่ตนเข้าใจว่าไม่มี กระทบกระเทือนกันอยู่กับสิ่งที่ตนเข้าใจว่าไม่มีนี้แล เพราะผู้เห็นเช่นนี้ชอบทำแต่บาป พระองค์ตรัสรู้ในสิ่งที่มีจริงเป็นจริงทุกสิ่ง ไม่ใช่สิ่งไม่มี แต่สัตว์โลกมองไม่เห็นรู้ไม่ได้ในสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่นั้น ๆ เช่น นรกสวรรค์เป็นต้น การตรัสรู้นั้นคือ การรู้แจ้งแทงตลอดในสรรพสิ่งทั้งมวลที่มีอยู่ในแดนสมมุติ และนอกสมมุติคือวิมุตติพระนิพพาน และทรงรื้อฟื้นสิ่งที่มีอยู่ทั้งหลายขึ้นมาให้สัตว์โลกทราบ และรู้เห็นตามวิสัยสามารถของตน สิ่งควรละจะได้ละ เช่นบาปเป็นต้น ซึ่งเป็นเหมือนไฟร้อน ๆ ไม่ให้มาถูกตัว สิ่งควรบำเพ็ญจะได้บำเพ็ญให้มาก เช่น บุญเป็นต้น ซึ่งเป็นของเย็นเป็นสุขแก่ผู้บำเพ็ญ แต่ฐานที่ให้เกิดบาปเกิดบุญอย่างแท้จริงนั้นได้แก่ใจ ท่านจึงสอนให้ระวังใจเป็นสำคัญกว่าอื่น ๆ

เชื้อของใจที่พาให้เกิดให้ตายไม่รู้แล้วรู้รอดสักทีท่านเรียกว่า **อวิชชา อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา** เป็นต้น นี่คือเชื้ออันสำคัญที่ฝังอยู่ภายในใจของสัตว์โลกทั่ว ๆ ไป เว้นพระอรหันต์และพระพุทธเจ้าเท่านั้นที่ไม่มีเชื้อนี้ แต่ก่อนท่านก็มีเหมือนกัน แต่ท่านทรงชำระสะสางออกโดยสิ้นเชิง แล้วก็เป็นโลกวิทู รู้แจ้งแทงทะลุตามสิ่งที่มีอยู่ทั้งหลายไม่ลบล้างไม่ปฏิเสธ ทรงยอมรับตามความจริงในสิ่งที่มีอยู่ทั้งหลาย เช่นบาปมีจริงสัตว์โลกทั้งหลายจึงต้องได้รับความทุกข์ บุญมีจริง สัตว์โลกทั้งหลายจึงได้รับความสุข นรกมีจริง เช่นเดียวกับเรือนจำประจำโลกมนุษย์เรานี้ อยู่บ้านใดเมืองใดก็มีเรือนจำเพราะมีนักโทษซึ่งเป็นคนกระทำผิดอยู่ในที่นั้น ๆ นี่คือนรกในเมืองมนุษย์เรา เราก็เห็นได้อย่างชัด ๆ ทำไมนรกในเมืองผี นรกของใจจะไม่มี นรกของร่างกายเราก็เห็นอย่างชัด ๆ อยู่แล้ว นรกของใจ นรกเมืองผีต้องมีเช่นเดียวกับนรกของร่างกายในแดนมนุษย์เรา

จิตนี้แหละผู้ที่จะไปตกนรก สวมร่างเป็นเปรตเป็นผีเป็นสัตว์นรก เสวยทุกขเวทนาอยู่ในแดนแห่งนรกนั้น เมื่อผ่านขึ้นมาแล้วก็กลบรอยตนเองเสียด้วยอำนาจของโมหะอวิชชาที่พาให้มืดบอด กลายเป็นคนไม่มีทุกข์ ไม่เคยมีทุกข์ ไม่เคยได้รับความทุกข์ความทรมาน ไม่เคยตกนรกหมกไหม้เลย นี่เพราะตัณหาอวิชชามันครอบจิตใจของสัตว์โลกไม่ให้รู้ไม่ให้เห็น ไม่ให้จำความเป็นมาของตนได้ กลัวสัตว์ทั้งหลายจะเข็ดหลาบไม่ยอมเชื่อและทำตามมันอีกต่อไป

พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ตรัสรู้ในสิ่งที่ปิดบังและเคยปิดบังพระองค์มาแล้วนั่นแล เมื่อเป็น โลกวิทู รู้แจ้งแทงทั้งโลกใน ภายในพระทัยและธาตุขันธ์ของพระองค์แล้ว ก็ทรงรู้แจ้งทั้งโลกนอกซึ่งเป็นเป็นลักษณะเดียวกัน เคยประสบพบเห็นมาด้วยกันในบรรดาสิ่งดีชั่ว

ทั้งหลายที่มีอยู่นั้นๆ และทรงรู้แจ้งในสัตว์โลกทั้งหลายว่า สัตว์แต่ละรายๆ นี้มีความเกิดตายเป็นพื้นฐาน ถ้าอวิชชาที่เป็นเชื้อพาให้เกิดยังมีอยู่ภายในใจ ยังไม่ถูกชำระซักฟอกหรือทำลายเสีย จิตดวงนั้นแลต้องเป็นตัวภพตัวชาติ ถูกตัณหาอวิชชาซึ่งเป็นเชื้ออันสำคัญผลักไสให้ไปเกิดในภพน้อยภพใหญ่ สูงๆ ต่ำๆ ลุ่มๆ ดอนๆอยู่ร่ำไป ไม่มีวันจบสิ้นสุดลงได้เลย เพราะอำนาจแห่งวิบากกรรมดีชั่วที่ตนเคยทำไว้แต่ภพก่อนกาลก่อนในอดีต แต่ตนจำไม่ได้ จึงต้องโดนเอาๆ

เช่นเดียวกับคนเดินไปตามถนนหนทางด้วยความประมาท ไม่ระมัดระวัง จึงมักโดนสะดุดขวากหนามอยู่เสมอ ผู้มีความระมัดระวังหินโสโครกบ้าง ขวากหนามบ้างในเวลาเดินไปตามสถานที่ไม่สะอาด ย่อมไม่ค่อยโดนขวากโดนหนามหรือโดนหินโสโครกโดนสะดุดต่างๆ ผู้ที่ไปด้วยความประมาทที่เข้าใจว่า ขวากหนามไม่มี หินโสโครกไม่มี อันตรายไม่มีในหนทางนั้นแลมักจะโดนเสมอ ผู้ที่เข้าใจว่าบาปไม่มี บุญไม่มี นรกไม่มี สวรรค์ไม่มี พรหมโลกไม่มีหรือนิพพานไม่มี ผู้นั้นแลจะเป็นผู้โดนบาปคือความทุกข์ความลำบากทั้งปัจจุบัน และอนาคตมากกว่าผู้อื่น เพราะความประมาทเชื่อความรู้ของตนจนใครช่วยอะไรไม่ได้

ส่วนผู้เข้าใจว่าบุญมีอยู่ บาปมีอยู่ ย่อมระมัดระวัง เช่นเดียวกับคนเดินทางไปมาตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งต้องระมัดระวัง ผู้เชื่อว่าบาปมี บุญมี นรกมี สวรรค์มี พรหมโลกมี นิพพานมี ย่อมเป็นผู้ระวังตั้งตัวอยู่เสมอไม่ประมาท จึงมักสร้างแต่ความดีงามไม่ค่อยทำบาปหยาบช้า เวลาตายไปก็เป็นสุคโต ไม่หาบหามกองทุกข์ไปเผาผลาญตัวเหมือนคนประเภทที่ว่าบาปนรกไม่มีเป็นต้น ซึ่งชอบทำแต่บาป พระพุทธเจ้าตรัสรู้ก็ตรัสว่าบาปเป็นของมีอยู่ดั้งเดิม ผู้ทำบาป ผู้รับผลของการทำบาปก็คือมนุษย์และสัตว์ ไม่ใช่สิ่งใดและผู้อื่นใด

บาปเป็นของมีอยู่ดั้งเดิม บุญเป็นของมีอยู่ดั้งเดิม นรกสวรรค์เป็นของมีอยู่ดั้งเดิม แต่เราไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเนื้อหูหนังของเรา หากว่ามองเห็นกันด้วยตาเนื้อหูหนังแล้ว พระพุทธเจ้าก็ไม่เป็นผู้พิเศษหรือไม่เป็นผู้ประเสริฐเลิศกว่าสัตว์โลก ย่อมเป็นเหมือนท่านๆ เราๆ เราจะกราบไหว้บูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ได้ลงคออย่างไรเล่า เมื่อท่านกับเราก็มีความรู้ความฉลาดสามารถเท่าเทียมกันอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องกราบไหว้บูชาท่าน เหมือนท่านทั้งหลายเป็นนักศึกษามาเรียนวิชาจากครูจากอาจารย์ หากคณะอาจารย์มีความรู้ความสามารถพอๆ กันกับท่านทั้งหลายแล้ว ท่านทั้งหลายก็ไม่จำเป็นต้องมาศึกษาอบรม ฝึกหัดดัดแปลงตนตามหลักวิชาการต่างๆ และวิธีการปฏิบัติต่างๆ จากคณะอาจารย์ทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าท่านเหล่านั้นมีความรู้ความสามารถฉลาดยิ่งกว่าเรา เราจึงยอมเป็นลูกศิษย์ศึกษาปฏิบัติกับท่าน

ที่เราทั้งหลายยอมเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ก็เช่นเดียวกัน ตาท่านไม่ได้เหมือนตาของพวกเรา ตาเนื้อท่านก็มองเห็นได้ชัดเช่นเดียวกับเรา แต่ตาทิพย์คือจักขุญาณท่านสามารถแทงทะลุไปหมดทั่วไตรโลกธาตุ ไม่มีอะไรมากีดขวางพระปรีชาญาณที่สามารถนั้นเลย อะไรที่มีอยู่เป็นอยู่ตามปกติของตน ไม่ว่าที่ลับที่แจ้งหยาบละเอียดทรงทราบได้โดยตลอดทั่วถึง เพราะฉะนั้น บาปที่สัตว์ทั้งหลายไม่รู้ไม่เห็นพระองค์ก็ทรงรู้ทรงเห็น บุญที่สัตว์ทั้งหลายไม่รู้พระองค์ก็ทรงรู้แจ้งแทงตลอดในบาปในบุญในนรก ซึ่งเป็นของมีอยู่ดั้งเดิม สวรรค์พรหมโลกตลอดนิพพานพระองค์ก็ทรงรู้ทรงเห็น แล้วนำสิ่งที่มีอยู่ทั้งหลายทั้งฝ่ายโทษฝ่ายคุณมาประกาศสอนสัตว์โลกให้รู้ให้เข้าใจวิธีปฏิบัติ สิ่งที่ควรละให้พึงพยายามละ ถ้าไม่ละก็โดนจริง ๆ

เช่นมีผู้บอกว่ามีเสือร้ายอยู่ในป่านี้ เป็นเสือลำบากด้วย ถูกเขายิงเจ็บตัวมาหลบซ่อนอยู่ในป่าละเมาะนี้ อย่าพากันเข้าไปถ้าไม่อยากตาย ผู้ไม่เชื่อเข้าไปก็โดนเสือลำบากตัวนั้นกัดกินเป็นอาหารจริง ๆ ไม่สงสัย เพราะเสือลำบากนั้นต้องการอาหารตลอดเวลาอยู่แล้ว คำว่าบาปบุญคุณโทษก็เหมือนกัน บาปเป็นสิ่งที่เข้ากันได้ง่ายกับคนชั่ว คนมีจิตใจต่ำทรามเข้ากันได้ง่ายกับบาป เช่นเดียวกับคนชั่วต่อคนชั่วเข้ากันได้ง่าย สนิทติดพันกันได้ง่าย คนดีกับคนดีเข้ากันได้ง่าย สนิทกันได้ง่าย แต่คนดีกับคนชั่วเข้ากันสนิทได้ยากเพราะไม่กินสีกัน ความรู้ความเห็น ความประพฤติไม่ลงรอยกันจึงเข้ากันได้ยาก คนชั่วที่มีความเห็นผิดว่านรกไม่มีนั้นแลเป็นผู้จะลงนรกได้อย่างง่ายดายและคนผู้ทำบาปได้อย่างสนิทใจ และขนทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการทำชั่วของตนเข้ามาทับถมเผาลนตนเองโดยไม่มีใครช่วยได้ ก็คือคนที่เข้าใจว่าบาปไม่มี นรกไม่มีนั่นแล

เพราะฉะนั้น ศาสนธรรมท่านจึงสอนให้เราทั้งหลายเข้าใจในบุญบาป นรกสวรรค์ตลอดนิพพาน ซึ่งเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเห็น และการกระทำดีชั่วของมนุษย์อยู่ทุกระยะอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากคนตายสัตว์ตายแล้วเท่านั้นจึงไม่ทำกรรมดีชั่วที่จะให้เป็นผลบุญบาปแก่ตัวเอง

พระพุทธเจ้าไม่ใช่คนธรรมดาเหมือนมนุษย์ทั้งหลายนี้ เป็นผู้ทรงมีหูทิพย์ตาทิพย์ รู้แจ้งแทงตลอดทั่วถึงในแดนโลกธาตุ ซึ่งมีในบทพระพุทธคุณว่า **สตฺถา เทวมนุสฺสานำ** พระพุทธเจ้าเป็นครูของมนุษย์และเทวดาทั้งหลายในสามแดนโลกธาตุ นั่นฟังเอา ตำราอันเป็นแผนบอกประวัติความจริงของท่านมีคำว่า เทวดามีหลายชั้นเป็นชั้น ๆ ตั้งแต่พรหมโลกลงมาล้วนแต่เป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า ไม่มีใครสามารถอาจเอื้อมเป็นครูเป็นอาจารย์สอนพระพุทธเจ้าได้เลยแม้แต่รายเดียว ส่วนพระพุทธเจ้าทรงสามารถสั่งสอนได้ตลอดทั่วถึง เพราะเป็นผู้ประเสริฐยิ่งกว่าสัตว์โลกที่อยู่ในไตรภพนับแต่ท้าวมหาพรหมลงมา นี่แหละจึงสมควรที่เราทั้งหลายกราบไหว้บูชาท่านว่า **พุทฺธำ สรณำ คจฺฉามิ**

ก่อนที่จะเป็นพระพุทธเจ้าก็ทรงบำเพ็ญด้วยความตะเกียกตะกายทุกข์ลำบาก จนถึงขั้นสลบ เมื่อไม่ฟื้นก็ตายคนเรา ทุกข์ยากลำบากทรมานหนักขนาดไหนจนถึงขั้นสลบ ต้องถือว่าเป็นทุกข์มากทีเดียว ลงถึงขั้นสลบแล้วถ้าไม่ฟื้นก็ตาย ส่วนพวกเราทั้งหลายไม่เห็นทำการงานอะไรหนักหนา และยอมเสียสละตนด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความมุ่งมั่นในประโยชน์ตนและส่วนรวมถึงขั้นสลบไสลอย่างนั้นเลย เมื่อนำมาเทียบกันดูแล้วงานและผลงานของพระพุทธเจ้ากับพวกเราต่างกันอยู่มากราวฟ้ากับดินหินกับเพชรนั้นแล

ด้วยเหตุนี้เราจึงควรยึดเอาพระพุทธเจ้ามาเป็นครูในการศึกษาเล่าเรียน และในหน้าที่การงานของตน เช่นเรากำลังเป็นนักศึกษา ก็ให้มีแก่จิตแก่ใจตั้งหน้าศึกษาเล่าเรียนจริง ๆ อนาคตจะเป็นคนดีมีสง่าราศี มีคนนับหน้าถือตาและมาพึ่งพาอาศัยเราผู้เป็นคนดีมีหลักมีเกณฑ์ มีวิชาความรู้พอให้เขาพึ่งพาอาศัยได้

หลักศาสนาเป็นเครื่องปกครองจิตใจและหน้าที่การงาน ความประพฤติของคนได้ดีมาก ไม่มีสิ่งใดเหนือศาสนานี่เลย เป็นแนวทางหรือเป็นเข็มทิศทางเดินอันถูกต้องดีงามได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้น ศาสนาจึงจำเป็นสำหรับโลกที่หวังสารคุณแก่ตนจากศาสนา แต่ไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใดที่ไม่สนใจในสารคุณทั้งหลาย เช่นเดียวกับยาไม่เป็นประโยชน์แก่คนไข้ที่ไม่ประสงค์หยูกยา นี่เราทั้งหลายกำลังจะก้าวหน้าขึ้นสู่ความเจริญทั้งวัยทั้งความรู้วิชา จึงควรมีศาสนาเป็นหลักใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเป็นเครื่องรั้งจิตใจ รั้งความประพฤติที่ไม่ดีและเร่งความประพฤติดี หน้าที่การงานดีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ธรรมดาคนเราที่อยู่ด้วยกันได้เป็นผาสุก ย่อมมีกฎหมายบ้านเมืองเป็นข้อบังคับไว้เพื่อความสงบสุขของส่วนรวม หากไม่มีกฎหมายเป็นเครื่องบังคับไว้ในส่วนหยาบแล้วมนุษย์จะทำความเดือดร้อนความพินาศฉิบหายแก่กันได้มากมายยิ่งกว่าสัตว์ตัวใด เพราะมนุษย์มีความเฉลียวฉลาดมากทางด้านการทำลาย จึงไม่มีสัตว์ตัวใดเกินมนุษย์ เพราะฉะนั้นจึงควรนำความฉลาดนั้นย้อนเข้ามาทางด้านความดี ความฉลาดนี้ก็ทำคนให้เป็นปัญญาชนขึ้นมาตามหลักพระพุทธศาสนา

ความฉลาดในการทำชั่วช้าลามกนั้น พระพุทธเจ้าท่านไม่ทรงเรียกว่าเป็นคนฉลาด ท่านว่าเป็นคนเขลา เหมาความชั่วแลกองทุกข์ ไปที่ไหนทำความเดือดร้อนแก่ตนและผู้อื่นจนไม่มีใครอยากคบหาสมาคมคบหน้าด้วย อยู่คนเดียวก็ร้อน คบค้าสมาคมกับใครก็มีแต่ก่อความรุ่มร้อนให้เขาเพราะความไม่ดีของตน เป็นฟืนเป็นไฟเผาทั้งตนและคนอื่นให้เกิดความเดือนร้อนไปตาม ๆ กัน ด้วยเหตุนี้จึงได้เล่าเรื่องพุทธศาสนาในปฐมกาลของพระพุทธเจ้าให้ท่านทั้งหลายได้ทราบว่า ศาสนาเป็นมาอย่างไร เป็นมาจากพระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงให้กำเนิดพระพุทธศาสนาพระองค์แรก และประทานธรรมแก่สัตว์โลกเรื่อยมาถึงเรา

ทั้งหลาย เพื่อเป็นคนดี มีขื่อมีแป มีแบบฉบับมีศีลธรรมประจำกายวาจาใจ เป็นมนุษย์มีคุณค่าสารธรรมประจำโลก

คำว่าพระธรรม ก็คือหลักธรรมชาติที่เป็นของมีอยู่เช่นเดียวกับสิ่งทั้งหลายนั่นแล เป็นแต่เราไม่สามารถอาจเอื้อมขุดค้นธรรมในหลักธรรมชาติ ที่เป็นของประเสริฐนั้นขึ้นมาให้รู้เห็นประจักษ์ใจได้ พระพุทธเจ้าทรงค้นอยู่หกพระพรรษาจึงได้ตรัสรู้ คือเจอธรรมของจริงอย่างจังประจักษ์ใจ เมื่อธรรมของจริงเข้าถึงพระทัยเต็มที่แล้วกิเลสทั้งหลายซึ่งเป็นของจอมปลอมหลอกลวงอยู่ภายในใจก็แตกกระจาย ขนครัวลูกครัวเมีย พ่อแม่ ปู่ยา ตายาย ซึ่งล้วนเป็นตัวภพชาติทั้งหลายออกหมด ภพน้อยภพใหญ่ไม่มีภายในพระทัย ถูกทำลายแตกกระจายไปหมด เหลือแต่ธรรมที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ ท่านเรียกว่าวิมุตติธรรม คือแดนแห่งความหลุดพ้น หรือธรรมชาติที่ยังบุคคลที่ถึงแล้วให้หลุดพ้นนั่นแล เราทั้งหลายกราบอยู่ทุกวันนี้ว่า **ธมฺมำ สรณำ คจฺฉามิ** นั้นเรากราบแดนแห่งวิมุตติธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมชาติที่มีอยู่ดั้งเดิม

เป็นแต่เราไม่มีเครื่องสัมผัส ไม่มีเครื่องรับรอง ไม่มีภาชนะอันเหมาะสมที่จะรองรับหรือนำสิ่งนั้นมาประดับใจ และเป็นเครื่องยืนยันว่าธรรมนั้นมีอยู่ ธรรมนั้นประเสริฐเท่านั้น เช่นตามีวิสัยมองเห็นสีแสงต่าง ๆ แต่หูไม่สามารถ เพราะหูมีวิสัยได้ยินเสียงต่าง ๆ แต่ตาไม่สามารถนั่นแหละ เนื่องจากมีความสามารถไปคนละแง่ละทาง คำว่าธรรมเป็นของมีอยู่ดั้งเดิมก็เป็นเช่นเดียวกัน คือเราไม่มีเครื่องมือขุดค้นให้เจอธรรมประเภทนั้น เพราะธรรมทั้งหลายมีใจเท่านั้นเป็นผู้รับทราบ เป็นผู้ยืนยันรับรอง ท่านจึงกล่าวไว้ว่า **มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา** ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่ มีใจเป็นสำคัญ สำเร็จแล้วด้วยใจ แม้จะค้นพบธรรมของจริงก็คือใจเป็นผู้ค้นพบ อย่างอื่นค้นไม่ได้ เห็นไม่ได้

ใจเป็นภาชนะที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับธรรมทุกขั้น จนกระทั่งธรรมอันวิเศษได้แก่วิมุตติธรรม ใจสามารถสัมผัสรับธรรม รู้ธรรมขั้นต่าง ๆ ได้โดยวิธีพิสูจน์ด้วยการปฏิบัติ ดังพระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติและรู้เห็นธรรมโดยสมบูรณ์มาแล้ว แต่โลกทั้งหลายไม่สามารถมองเห็น ธรรมในหลักธรรมชาติจะมีอยู่ทุกแห่งทุกหนดินฟ้าอากาศไม่มีช่องว่างก็ตาม เมื่อไม่มีเครื่องมือ เครื่องวัด เครื่องพิสูจน์ เครื่องยืนยันแล้ว ธรรมเหล่านั้นก็เหมือนไม่มี เช่นเดียวกับคนตาบอดมองไม่เห็นอะไร สีแสงต่าง ๆ ไม่มีความหมายในคนตาบอด เสียงต่าง ๆ ไม่มีความหมายในคนหูหนวกนั่นแล

ธรรมทั้งหลายแม้จะเป็นสิ่งที่มีและสะเทือนสะท้านอยู่ทั่วโลกดินแดนก็ตาม แต่เมื่อใจบอดเสียอย่างเดียว ใจไม่สนใจในอรรถในธรรมในความจริงทั้งหลาย ไม่คิดค้นคว้า ไม่เสาะแสวงเสียอย่างเดียว ธรรมแม้มีอยู่ก็ไม่มีความหมายสำหรับใจดวงหมดความหมายแล้วนั้น ด้วยเหตุนี้ธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญมากที่ผู้อยากรู้อยากเห็นธรรมอยากประสบ

ความสุขความเจริญจากธรรม จะควรปรับปรุงจิตใจของตนให้เหมาะสมกับธรรมขั้นนั้น ๆ อันควรแก่วิสัยและกำลังความสามารถของตนจะพึงทำได้ และรับธรรมได้ตามขั้นภูมิแห่งธรรม

อย่างน้อยเราก็เป็นผู้มีศีลมีธรรม ดังที่ท่านทั้งหลายได้รับศีลเมื่อสักครู่นี้ ศีล มีความจำเป็นอย่างไรกับเรา คำว่า **พุทฺธ ธมฺมฺ สงฺฆ์ สรณ์ คจฺฉามิ ถึงเก้าวาระนั้นท่านพูดย้ำลงไปเพื่อให้เป็นที่แน่ใจเหมือนดังว่า ท่านทั้งหลายเข้าใจแล้วหรือ ๆ พุทฺธ ธมฺมฺ สงฺฆ์ สรณ์ คจฺฉามิ** แต่ละครั้ง ๆ สาม คูณ สาม เป็นเก้าครั้งด้วยกัน เพื่อย้ำลงไปให้ถึงใจของพวกเราว่า พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ นั่นวิเศษอย่างแท้จริงมิใช่ของปลอม ควรจะให้เข้าถึงท่าน ย้ำแล้วย้ำเล่าถึงสรณะละสามหนทีเดียว

จากนั้นก็พูดถึงองค์ศีล ปาณาคืออะไร การทำลายกันเป็นโลกที่เจริญแล้วหรือ โลกไม่ได้เจริญด้วยการเบียดเบียนการทำลายกัน แม้แต่สัตว์เขาไม่ได้เข้าโรงร่ำโรงเรียนเขายังรู้จักเจ็บจักปวด รู้จักเป็นจักตาย รู้จักกลัวความล้มความตาย มนุษย์เราฆ่ากันเบียดเบียนกันหาประโยชน์อะไร ถ้าไม่ใช่ความรู้และการกระทำของมนุษย์ต่ำกว่าสัตว์น่ะ สัตว์เขายังกลัวตาย แต่มนุษย์เรามีความกำเริบเสิบสานในการเบียดเบียนทำลายคนอื่นสัตว์อื่นเป็นกิจประจำตัว ซึ่งไม่สมควรอย่างยิ่ง

มนุษย์ไปที่ไหนสัตว์แตกฮือ ๆ เพราะความกลัว ความเกลียดชังมากจนตั้งตัวไม่อยู่และเผ่นกันเป็นทิวแถว เรายังภูมิใจอยู่หรือว่าเราเป็นมนุษย์ มีศักดิ์ศรีดีงามกว่าบรรดาสัตว์ที่อยู่ร่วมโลกกัน หาได้คิดไม่ว่า มนุษย์คือยักษ์ตัวแสบของสัตว์ทั่วดินแดน สัตว์ทั้งหลายเขาด่าแช่งอยู่ข้างหลังเป็นเสียงเดียวกัน ถ้าเขามีเครื่องขยายเสียงเหมือนมนุษย์เรา ต้องดังลั่นทุกหย่อมหญ้า ในน้ำ บนบกไม่ยกเว้นเลยละ ดีไม่ดีมนุษย์ไม่กล้าออกจากบ้านเพราะอายเขา เรายังไม่รู้สึกตัวว่าเป็นพวกยักษ์หูสั้น ไปที่ไหนทำความลำบากเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ไปที่ไหนสัตว์แตกฮือ ๆ ที่นั่นอยู่หรือ นี่คือพรของสัตว์ที่เขาให้มนุษย์ที่ภูมิใจตัวเอง เขาให้ด้วยการด่าการแช่ง แต่เราไม่ทราบเฉย ๆ จึงมัวเพลินและเคลิบเคลิ้มในตนว่าเป็นผู้มีศักดิ์ศรีดีงาม เพราะฉะนั้นคำว่า ปาณาติบาต จึงสำคัญมากและออกจากความซึ้งพระทัยของพระพุทธเจ้า ที่ได้ทรงเห็นสารคุณของสัตว์แต่ละตัว ๆ ว่ามีคุณค่าแห่งความเป็นอยู่เท่ากันกับมนุษย์เรา

เราอย่าเข้าใจว่าเรามีคุณค่ายิ่งกว่าสัตว์ทั้งหลายเพราะความเป็นมนุษย์ มนุษย์ก็ตามสัตว์ก็ตาม ถ้าลงชีวิตลมหายใจได้ขาดสะบั้นลงไปแล้ว เป็นผู้หมดการสืบต่อด้วยกันทั้งนั้น สัตว์ก็เป็นสัตว์ตาย ใช้การใช้งานอะไรมาได้ แต่เนื้อหนังเขาเข้าตลาดเป็นเงินเป็นทองออกมา ส่วนมนุษย์เรานี้เมื่อชีวิตหาไม่แล้ว เนื้อหนังเข้าตลาดไม่ได้ถ้าไม่อยากให้ตลาดร้างคนแตกฮือหนีหมดเพราะกลัวผีมนุษย์ มนุษย์เราจึงไม่ใช่มีคุณค่าอยู่ที่เนื้อหนังมังสา แต่มี

คุณค่าอยู่ที่จิตใจ อยู่ที่ความประพฤติ หน้าที่การงาน ปาณาติบาตจึงเป็นสิ่งที่ซึ้งถึงจิตใจของทุกคน เพื่อรักษาความสงบไม่ให้ทำความกำเริบต่อชีวิตของกันและกัน ในการทำลายเบียดเบียนกันเป็นข้อที่หนึ่ง

ข้อที่สอง อทินนา สมบัติของใคร แม้แต่เข็มเล่มเดียวใครก็รักก็สงวน แต่การไปฉกไปลักไปปล้นไปจี้เอาของเขามานั้น เป็นการทำลายจิตใจมากกว่าทำลายทรัพย์สมบัติที่เสียไปด้วยซ้ำ สมบัติเสียไปมากน้อยไม่สำคัญยิ่งกว่าความเสียทางด้านจิตใจ ท่านจึงห้ามไม่ให้ทำ เพราะยังสมบัติของคนอื่นให้เสียไปพร้อมกับการทำลายจิตใจอันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในตัวคนให้เสียไปเพราะอทินนา นี่อธิบายให้ท่านทั้งหลายฟังย่อ ๆ พอสมควรแก่กาลเวลา

กาเมสุ มิจฉาจาร สิ่งในโลกนี้ที่มนุษย์หรือสัตว์ที่ไหนตัวใดก็ตาม รักสงวนมากเด่นมากที่สุดก็คือระหว่างสามีภรรยาลูกหลานเหล่านี้เป็นสำคัญ ในครัวเรือนหนึ่ง ๆ จะทุกข์จนบ้าง มีบ้าง อดอิ่มบ้าง ไม่สำคัญ ขอให้ระหว่างสามีภรรยามีความปรองดอง มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจงรักภักดีต่อกันในศีลข้อนี้คือ ต่างคนต่างไว้วางใจกันได้ มีผัวเดียวเมียเดียวเท่านั้น ไม่ยุ่งวุ่นวายกับหญิงอื่นชายอื่น จะมีมากน้อยเพียงใดนั่นไม่ใช่ของเรา ของเรามีเพียงผัวคนเดียวนี่ เมียคนเดียวนี่เท่านั้น มีความสันโดษ ยินดีในของมีอยู่ของตน เช่นเมียก็สันโดษยินดีในสามีของตน สามีก็มีความสันโดษยินดีในภรรยาของตนนี้เท่านั้น ไม่ให้มากเหลือเฟือยิ่งกว่านั้นจะเกิดเรื่องเกิดราวขึ้นในครอบครัว ลูกเต้าหลานเหลนแตกกระเจิงไปหมดอยู่ไม่ติดบ้าน นอกจากนั้นยังเป็นที่ตำหนิติเตียนของท่านผู้ดีทั้งหลายด้วย ไม่ใช่เป็นของดีพอจะเห่อกัน ถ้าไม่อยากเป็นสัตว์มีผัวมีเมียเป็นร้อย ๆ ส่วนผู้ชั่วนั้นเราไม่ต้องพูดถึงและเอาเป็นคติตัวอย่างขอบเขต เหตุผลอะไรไม่ได้ทั้งนั้นแหละ

เพราะฉะนั้น กาเมสุ มิจฉาจาร จึงเป็นสิ่งที่รักษาน้ำใจของระหว่างสามีภรรยาและของมนุษย์ทั่ว ๆ ไปได้เป็นอย่างดี ไปไหนไปเถอะถ้าลงมีศีลข้อนี้ มีความสัตย์ความจริงบังคับตนอยู่แล้วไปไหนก็ไป จะทำงานในบ้านนอกบ้านใกล้ไกลไปเถอะ ไม่เป็นที่ระแวงแคลงใจซึ่งกันและกันเลย ผลประโยชน์ที่ได้มาจากการงานในบ้านนอกบ้านมาค้ำจุนครอบครัวให้มีความสุขความสบายร่มเย็นเป็นสุขทั่วกัน

มุสา คือความโกหกหลอกลวงต้มตุ๋นกัน ในโลกนี้ถ้ามีแต่คนโกหกเต็มโลก เช่นพวกเราทั้งหลายนั่งอยู่กันจำนวนมากนี้ ถามคำใดตอบกันคำใดมีแต่เรื่องโกหกหลอกลวงปลิ้นปล้อนไปเสียทั้งหมดแล้ว โลกนี้จะมีสาระอะไร คนเราเชื่อถือกันไม่ได้และโลกไม่ได้เชื่อถือกันเพราะความโกหกหลอกลวง แต่เชื่อถือกันเพราะความสัตย์ความจริงที่ไว้วางใจกันได้พูดตามความสัตย์ความจริงต่อกันต่างหาก นี้คือสิ่งที่โลกทั้งหลายรับรองหรือยืนยันกันทั่วดินแดนตลอดมา ไม่ใช่รับรองยืนยันเพราะความโกหกหลอกลวงกัน ท่านจึงสอนไม่ให้โกหกกัน มันเป็นความเสียหายไม่มีประมาณ

สุรา คือน้ำเมา สุราท่านว่าน้ำเมา คนเราถ้าเมามากไปก็เป็นบ้ารั้งสติไม่อยู่ อยู่ดี ๆ ไม่ดื่มสุราก็ไม่เป็นบ้า พอเอาสุรามาดื่มเข้าไป บ้าที่ไม่น่าให้อภัยก็คือคนเมาสุรา เมาแล้วพูดโอ้อวดที่สุดทั้ง ๆ ที่โง่ที่สุด แต่เข้าใจว่าตัวฉลาดที่สุดก็คือคนเมาสุรา และเสียท่าง่ายที่สุดก็คือคนเมาสุรา เก็บความลับอะไรไม่ได้ก็คือคนเมาสุรา คนเก็บความลับไม่ได้ คนรักษาความปกติความสงบสุข ทรงมารยาทของตนไว้ไม่ได้เพราะอำนาจแห่งสุรา ก็คือคนเมาสุรา พาให้โง่ พาให้โอ้อวด ไม่ใช่เพราะความจริงพาให้เป็นไป แล้วเราจะว่าสุรามันพาคนดีได้ที่ไหน ท่านจึงเรียกว่าน้ำบ้า เพราะกินเข้าไปมาก ๆ แล้วเป็นบ้าทุกรายไป ไม่มีใครทรงตัวเป็นปกติสุขอยู่ได้ ในขณะที่ตนเป็นบ้านั้นแหละอวดตนว่าเป็นคนดียิ่งกว่าโลกเขาอีก ท่านจึงเรียกว่าน้ำบ้า เพราะทำคนดีให้เป็นบ้าได้อย่างสด ๆ ร้อน ๆ ปราชญ์ท่านจึงกลัวกันและสอนคนไม่ให้ดื่ม

นี่แหละเรื่องศีลธรรม พระพุทธเจ้าท่านทรงเห็นความเสียหายในการล่วงเกินศีลทั้งหลายว่าเป็นภัยแก่มวลมนุษย์เอง ศีลคือความดีงามอันเป็นสมบัติของมนุษย์เรา การล่วงเกินศีลก็คือล่วงเกินมนุษย์เรา ล่วงเกินตัวเรา ทำลายศักดิ์ศรีดีงามของเรา ทำลายคุณค่าของเราเอง นอกจากนั้นก็ลุกลามไปถึงทำลายจิตใจคนอื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย ท่านจึงสอนให้มีศีลมีธรรม เพื่อทรงคุณค่าของมนุษย์เราให้คงเส้นคงวาหนาแน่นด้วยความดีตลอดไป บางท่านอาจจะไม่เข้าใจว่าศาสนาเป็นอย่างไร ศาสนาก็คือธรรมาลังการ เครื่องประดับมนุษย์ให้สวยงามนั่นเอง วันนี้หลวงพ่อมีโอกาสมาให้ทานธรรมแก่ท่านทั้งหลาย เพื่อเป็นที่เข้าใจบ้างพอควร ถึงความเป็นมาแห่งศาสนาว่าเป็นมาอย่างไร ตามที่อธิบายมาเพียงเอกเทศนี้

พระที่ท่านปฏิบัติศาสนา ท่านอุตส่าห์พยายามอยู่ตามป่าตามเขา ในครั้งพุทธกาลท่านดำเนินมาอย่างนั้นเป็นส่วนมาก เวลาบวชก็สอนพระว่า **รุกฺขมูลเสนาสนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา. ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย.** บรรพชาอุปสมบทแล้วให้ท่านทั้งหลายเข้าไปอยู่ตามรุกขมูล ร่มไม้ ชายป่าชายเขา ตามถ้ำ เงื้อมผา อันเป็นสถานที่บำเพ็ญกิจการอันสำคัญของตนให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความราบรื่นชื่นใจ หรือถึงความพ้นทุกข์โดยชอบธรรม จงพยายามทำความอุตส่าห์อย่างนี้ตลอดชีวิตเถิด นั่นงานของพระที่พระพุทธเจ้าทรงมอบให้ทำให้บำเพ็ญนับแต่วันเริ่มแรกบวชเข้ามา

งานเบื้องต้นก็คือ **เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ** นี้เป็นสิ่งที่หนาแน่นยิ่งกว่าภูเขาเจ็ดลูก กำแพงเจ็ดชั้น ปิดหูปิดตาเราไม่ให้เห็นความจริงได้เลย มีแต่ความจอมปลอมหุ้มห่อไปหมดทั้งตัว ผมก็งาม ขนก็งาม เล็บก็งาม ฟันก็งาม หนังก็งาม งามไปหมด หลงไปจนไม่มีมืดมีสว่าง ได้เมียหนึ่งแล้วอยากได้สองเมียสามเมีย เฒ่าแก่จนจะตายยิ่งกว่าคนเมาเหล้า คนเราหลงได้ไม่มีวันเบื่อหน่ายอิ่มพอกับสิ่งที่กล่าวมานี้เลย มันปิดเสียหมด ปิด

จนกระทั่งวัยของตัวเองแทบลุกไม่ขึ้นไปไม่ไหว แต่ใจยังเห่อๆ ไม่ยอมดูร่างของตัวบ้างเลย สมมุติว่าไปเที่ยวเกี้ยวสาวไม่ได้ก็อยากให้เขาหามไป อายุตั้ง ๗๐ ปี ๘๐ ปีแล้ว แต่ใจไม่ยอมแก่ด้วย มันปิดหูปิดตาอย่างนี้แล นี่คือสิ่งมั่วเมาของโลกวัฏวนไม่มีวันเสื่อมคลาย แม้ตายไปก็ตายไปด้วยความหลงไม่อิ่มพอทั้งท่านทั้งเรานั่นแล โลกวัฏวนนี้ย่อมเป็นเหมือนกันไม่เลือกหน้าอินทร์หน้าพรหมใดๆ ทั้งสิ้น

พระพุทธเจ้าท่านจึงทรงสอนว่า **เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ** ดูไหม หัวนั่นผมหงอกจนไม่มีเส้นดำแล้วเวลานี้ รู้แล้วยัง ยังจะให้เขาหามไปเที่ยวเกี้ยวสาวอยู่หรือความหมายว่าอย่างนั้น ท่านสอนให้รู้อย่างนี้เอง ไม่ให้ลืมตัวมั่วสุมในสิ่งที่ไร้สาระเกินกว่าวัยสังขารของตน อย่างน้อยก็พอรู้สึกตัวบ้างก็ยังดี ท่านจึงเตือนไว้ด้วยเครื่องห้ามล้อห้าประการ คือ **เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ** เป็นต้น พอได้รั้งตัวบ้างเวลาใจฮึกเหิมขึ้นมา

สำหรับพระเป็นผู้เสียสละ สละหน้าที่การงานทุกสิ่งทุกอย่างที่โลกหวงแหนรักชอบกัน พระตามหลักพระพุทธศาสนานั้นท่านสอนให้เสียสละ แม้แต่สกลกายของตนยังสอนให้รู้เท่าทัน **เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ** เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน เป็นสิ่ง**อนิจฺจ์ ทุกฺข์ อนตฺตา อสุภะอสุภัง** ให้พินิจพิจารณางานอันนี้ให้รู้แจ้งแทงทะลุปรุโปร่ง อุปาทานความยึดมั่นถือมั่นอันเป็นภาระหนักยิ่งกว่าภูเขาทั้งลูกนั้น จะได้เบาบางและหมดสิ้นไป กลายเป็นผู้สิ้นกิเลส รู้แจ้งแทงตลอดในธรรมทั้งหลายขึ้นมาเพราะงานอันนี้ เพราะสถานที่เหมาะสมนั้น

ฉะนั้น พระจึงเป็นแนวหน้าในการชี้แจงและพาดำเนินของพุทธบริษัททั้งหลาย ท่านเรียกว่าภิกษุบริษัทนั่นแหละ พระในครั้งพุทธกาลท่านดำเนินอย่างนั้น ให้สละกิเลสตัณหาอาสวะทั้งหลายด้วยการประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ **สุปฏิปนฺโน อุชุปฏิปนฺโน ญายปฏิปนฺโน สามีจิปฏิปนฺโน** ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ตรงตามอรรถตามธรรม ตามวินัย **ญาย** ปฏิบัติเพื่อรู้แจ้งเห็นจริง **สามีจิ** ปฏิบัติสมควรแก่ธรรมน่ากราบไหว้บูชาเป็นขวัญตาขวัญใจแก่ชาวโลก **ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส** ไปที่ไหนพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีเหล่านี้ย่อมเป็นที่กล่าวมาในสังฆคุณนั้น เป็นขวัญตาขวัญใจแก่โลกทั้งหลาย สมนามว่า **ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส** พระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญของโลกไม่มีเนื้อนาใดยิ่งไปกว่า

ไม่ใช้ไปที่ไหนเขาแตกฮือๆ ไปเที่ยวหาเรี่ยไรเอาสิบเอาห้าเอาร้อยเอาพันกับเขาจนกลายเป็นศาสนากวนบ้านกวนเมือง พระกวนบ้านกวนเมือง ประชาชนทั้งหลายอิดหนาระอาใจ ทั้งๆ ที่ไม่ใช่เรื่องของศาสนาโดยตรงอะไรเลย เมื่อผู้ถือศาสนานำเอามาใช้ก็กลายเป็นว่าศาสนาเป็นอย่างนั้นไปเสีย ความจริงไม่ใช่ ไม่มีใครจะเป็นนักเสียสละยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า ทรงเสียสละออกทรงผนวช เสียสละความเป็นอยู่ความสะดวกสบาย พระพุทธเจ้าท่านถึงขั้นตรัสรู้ธรรมด้วยความรู้แจ้งแทงตลอดเรียบร้อยแล้ว จะหาเอาอะไรอีก ยังทรงอุตส่าห์แนะนำสั่งสอนสัตว์โลกอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งวันเสด็จปรินิพพาน ไม่

ทรงลดละความเสียสละนั้นเลย นี่ถ้าพูดถึงเรื่องความเสียสละ ใครจะเสียสละยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า ยิ่งกว่าพระสงฆ์ผู้เสียสละแล้ว ไม่มีการสั่งสม ไม่มีความตระหนี่เหนียวแน่น มีแต่การเสียสละ มีแต่การให้อภัยและเมตตา

เพราะฉะนั้น ศาสนามีอยู่สถานที่ใด ในบุคคลใด ในครอบครัวใด ในสังคมใด สถานที่นั้น ครอบครัวนั้น สังคมนั้น จึงมีความสงบสุขร่มเย็น พูดรู้เรื่องกันง่าย ๆ เพราะศาสนธรรมได้แก่แนวทางหรือแบบแปลนแผนผังที่ถูกต้องดีงาม เหมาะสมทุกขั้นทุกภูมิแล้ว ที่ผู้ปฏิบัติเพื่อความสงบเย็นใจแก่ตนและส่วนรวมจะนำไปประพฤติปฏิบัติ โดยไม่มีอะไรขัดแย้งได้เลย จึงเรียกว่า **สวากขาตธรรม** ตรัสไว้ชอบแล้ว คือไม่มีที่ตำหนิติเตียน หลักธรรมแท้เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าเป็นนักเสียสละ พระสงฆ์เป็นนักเสียสละ ทำประโยชน์ให้โลกเต็มสติกำลังความสามารถแบบเดียวกัน

ศาสนาอยู่ที่ไหน ที่นั่นร่มเย็น ยกตัวอย่างเช่นเราไปสร้างวัดที่ไหน สัตว์วิ่งเข้าไปอาศัยเต็มไปหมด ไม่ว่าสัตว์เล็กสัตว์ใหญ่วิ่งเข้าไปอาศัยวัด เพราะวัดเป็นสถานที่ให้ความร่มเย็น สถานที่ให้ความร่มเย็นแก่สัตว์ทั่วไปนั้นมาจากหัวใจพระ พระมาจากศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าที่สอนให้เป็นนักเสียสละ ให้มีความเมตตาสงสารเพื่อนร่วมโลกกัน อย่าได้มีภัยเบียดเบียนกัน นอกจากเสียสละเลี้ยงดูกันด้วยความเมตตาสงสารเท่านั้น เพราะฉะนั้นศาสนาจึงเป็นธรรมชาติที่เย็น เมื่อท่านผู้ใดได้นำศาสนาไปประพฤติปฏิบัติแล้วจะเป็นคนมีความร่มเย็นเป็นสุข

โดยเฉพาะเราทั้งหลายซึ่งเป็นนักศึกษา เวลานี้กำลังอยู่ในวัยที่จะก้าวหน้า ถ้าเราพาทำให้ก้าวหน้าก็จะก้าวหน้าทางความรู้วิชา หน้าที่การงาน ความประพฤติอัธยาศัยใจคอ จะเป็นคติตัวอย่างแก่คนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดีโดยลำดับไป ถ้าเราเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อตน ไม่หลอกลวงตนด้วยกลมายาแห่งความชั่วร้ายต่าง ๆ รู้จักตนว่ามีคุณค่ากว่าสิ่งทั้งหลายแล้ว กรุณานำศาสนธรรมที่ได้อธิบายมามากน้อย หรือไปพบเห็นอยู่ในที่ใด ๆ ก็ตาม ขึ้นชื่อว่าธรรมแล้วย่อมเป็นความดีงามสำหรับเราที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติ ให้นำมาหักห้ามความประพฤติของตน ความอยากของตน ให้ดำเนินไปด้วยความมีฝั่งมีฝา มีเหตุมีผลคืออรรถธรรม ไม่หลวมตัวไปกับหมู่มารที่คอยรังควานอยู่ทุกเวลาทั้งภายในภายนอกตลอดกาลสถานที่

ความอยากนี้มันปริ่มอยู่ตลอดเวลาภายในจิตใจ แต่ส่วนมากอยากในสิ่งที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย ก่อให้เกิดความร้อนรนด้วยความอยากเป็นต้นเหตุ ให้พากันระมัดระวัง ให้เอาธรรมะเข้าไปบังคับหักห้าม ธรรมะคืออะไร ถ้าอยากรู้ให้พิจารณาและปฏิบัติตาม ความอยากไป อยากทำ อยากพูด เมื่อพูดไปแล้ว ทำลงไปแล้ว เป็นประโยชน์อะไรบ้าง ถ้าเป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวมแล้ว เอ้า ทำลงไป ถ้าอันใดจะเกิดความ

เสียหายให้เหยียบเบรกห้ามล้อทันที คือหักห้ามตนอย่าให้ทำ นี่เรียกว่าธรรม เรียกว่าเป็นผู้รักษาตัวด้วยธรรม เป็นผู้ปฏิบัติตัวเองด้วยหลักธรรม จะปลอดภัยไร้ทุกข์

คนเราจะดีเฉยๆ ย่อมดีไม่ได้ ต้องมีเครื่องบังคับ มีเครื่องมือทำให้คนดี เช่น จะปลูกบ้านปลูกเรือน เพียงเหล็ก ปูน หิน ทราย เฉยๆ จะปรากฏขึ้นเป็นบ้านเรือนที่สดสวยงดงามและแน่นหนามั่นคงไม่ได้ ต้องมีนายช่างซึ่งเป็นผู้ฉลาดแยบคายในการก่อสร้าง ตึกรามบ้านช่องย่อมจะมีความสวยงามและมั่นคงสง่างามไปทุกแห่งทุกหน ทุกแง่ทุกมุมของตึกรามบ้านช่องนั้นๆ เพราะขึ้นอยู่กับนายช่างเป็นผู้ฉลาด การที่จะปฏิบัติให้เป็นคนดีก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน เราต้องดัดแปลงแต่งกายวาจาใจของเราให้เป็นคนดี โดยยึดเอาหลักธรรมเป็นเครื่องมือเป็นเครื่องบังคับกายวาจาใจ อยากอะไรก็ตาม สิ่งที่ไม่ควรก็อย่าปล่อยตามความอยากนั้นๆ

ความอยากเป็นสิ่งมีอำนาจมาก ทำคนให้เสียมามากต่อมากทีเดียว ความอยากส่วนมากมีแต่อยากลงทางต่ำ ไม่อยากขึ้นที่สูง ไม่อยากดิบอยากดี ทั้งๆ ที่ไม่อยากเลวนั่นแหละ การคิด การพูด การทำ ไปด้วยความอยากหากเป็นเรื่องของความเลวทราม จึงทำให้คนเลวไปด้วยได้ อันใดเลวก็ตามสู้มนุษย์เลวไม่ได้ มนุษย์เลวนี้เลวที่สุดทรามที่สุด และดีก็ไม่มีอะไรดียิ่งกว่ามนุษย์ ถ้าเรามีข้อบังคับ มีกฎเกณฑ์ มีขื่อมีแป มีกฎหมายบ้านเมือง มีศีลธรรมเป็นเครื่องบังคับให้ต่างคนต่างปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งความดีนั้นแล้ว ผู้นั้นๆ ก็เป็นสาระในตนและสังคมนั้นๆ มีสง่าราศีด้วยความดีนั้น ดังนั้นจึงขอให้พี่น้องลูกหลานทั้งหลายได้นำไปพินิจพิจารณา ปฏิบัติตนตามธรรม จะเป็นคนดีไม่มีสิ้นสุด ตัวเราก็เป็นคนดีมีศักดิ์ศรีและเจริญรุ่งเรืองทั้งปัจจุบันและอนาคต บ้านเมืองก็เจริญด้วยความดีคนดีบำรุงส่งเสริม

ในอวสานแห่งการบรรยายธรรมในวันนี้ ก็คงจะพอเป็นที่เข้าใจแก่บรรดาท่านผู้ฟังทั้งหลายเท่าที่ควร จึงขอยุติการอธิบายธรรมเพียงเท่านี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่ท่านผู้ฟังโดยทั่วกัน